

В статье освещается процесс формирования политических требований населения в период политики ЗУНР и их влияние на принятие решений органами власти ЗУНР. В исследовании проанализировано влияние граждан на правительство ЗУНР относительно земельной политики, выборов в органы власти, объединения с УНР. Детализируется демократическая традиция формирования власти и учета мнения общественности при принятии политических и управленческих решений. Проиллюстрирована роль общественных собраний (вече), которые стали примером участия граждан в государственных делах, и их влияние на законодательную и исполнительную деятельность правительства ЗУНР.

Ключевые слова: ЗУНР, политические требования, децентрализация, население, вече, общественное собрание.

The article highlights the process of political demands of the population during ZUNR policy and their impact on decision-making authorities ZUNR. The study analyzed the influence of citizens on government ZUNR on land policy, election authorities, associations of the UPR. In the scientific article detailed the democratic tradition of power and consideration of public opinion when making policy and management decisions. The article illustrates the role of public assembly (council), which became an example of citizen participation in public affairs and their impact on the legislative and executive government activities ZUNR.

Key words: ZUNR political demands, decentralization, public, council, public meeting.

УДК 930.1:303.446.4 (438+740+571)

ББК 63.3 (4 Укр)

Павло Вичівський

ПОГЛЯДИ ПОЛЬСЬКИХ І РОСІЙСЬКИХ ІСТОРИКІВ НА ПРОБЛЕМУ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

У статті аналізуються деякі підходи польських і російських істориків у дослідженні передумов відновлення державної незалежності України. Шляхом історіографічного порівняння як їх спільних, так і відмінних поглядів з'ясовуються обставини, які вплинули на процес проголошення державного суверенітету, а відтак і незалежності України.

Ключові слова: історіографія, історіографія України, польські історики, історики Росії, історіографічне порівняння, суверенітет, незалежність.

Відновлення державної незалежності України – переломний рубіж в історії українського народу, пріоритетна проблема історичної науки. Поряд з українськими істориками помітну зацікавленість до неї виявляють історики Республіки Польща та Російської Федерації. В обох державах за минуле двадцятиріччя побачила світ низка узагальнюючих і монографічних праць, автори яких висвітлюють передумови й обставини прийняття Декларації про державний суверенітет УРСР 16 липня 1990 р. та Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р., підтверджених всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 р. Аналіз напрацювань істориків сусідніх країн, їх історіографічне порівняння є актуальною й важливою проблемою історіографії, яка досі не була предметом самостійного дослідження. Мета пропонованої статті полягає в тому, щоб шляхом історіографічної компаративістики виявити як спільні, так і відмінні підходи польських і російських науковців до з'ясування передумов відновлення суверенної та незалежної Української Держави, виявити специфіку оцінки цієї події в контексті всесвітньої історії, спростувати спроби деяких російських істориків і публіцистів, які розглядають українську незалежність як випадковість або наслідок збігу обставин.

Ознайомлення з бібліографією проблеми засвідчило обмаль у польській і російській історіографіях спеціальних досліджень, безпосередньо присвячених аналізу передумов відновлення державної незалежності України. Однак навіть та кількість праць, які опубліковані за останні 10–15 років, дає підстави вважати, що означена проблема отримала досить широке висвітлення в обох історіографіях, у загальних працях з історії України, Польщі, Росії, а також у студіях з європейської та всесвітньої історії.

У новітній польській і російській історіографіях проголошення державної незалежності України оцінюється як важливий рубіж в історії українського народу й подія світового значення, котра стала наслідком розпаду соціалістичного табору та СРСР. Автори праць – історики, етнологи, політологи, полоністи та русисти намагаються виявити історичні й поточні обставини, мотиви та причини, внутрішні й зовнішні чинники, котрі тою чи іншою мірою привели до проголошення державної незалежності України. Спільним для обох історіографій є зосередження уваги на застійних явищах у розвитку СРСР, які в добу горбачовської перебудови значно поглибили економічну та політичну кризи, викликали автономістичні настрої в союзних республіках, включаючи й УРСР. З приходом до керівництва правлячої партії й держави М.С.Горбачова курс на перебудову, гласність і демократизацію справив потужний вплив на суспільну свідомість і наростання опозиційних та протестних процесів. Погляди польських і російських істориків на рейтинг факторів, які спричинили мобілізацію національно-державницьких сил у боротьбі за суверенізацію й унезалежнення України далеко не однакові, а інколи й протилежні.

Упадає в очі, що в російській історіографії на пріоритетне місце серед чинників активізації державницького руху в Україні висувається соціально-економічна криза в СРСР, яка поглиблювалася бездіяльністю партійного керівництва на чолі з М.С.Горбачовим. А.К.Соколов і В.С.Тяжельникова в праці “Курс советской истории, 1941–1999” [13] підкреслюють, що на тлі порожніх прилавоків і нескінченних черг ідея республіканського суверенітету швидко еволюціонізувала від вимог господарської самостійності до повної політичної незалежності та виходу із СРСР. Відповідно радикальні сили розглядали Москву в цей період як основну й головну перешкоду економічного розвитку, що стримує поліпшення якості життя. Водночас А.К.Соколов і В.С.Тяжельникова приходять до висновку, що головна помилка реформаторів М.С.Горбачова полягала в неправильному визначенні характеру реформ і недооцінці масштабів їх впливу на розвиток радянського суспільства. Влада не реагувала на зростання незадоволення й потреб людей, розчарування в радянських ідеалах, а її спроби застосувати репресивні заходи стали вирішальним чинником відторгнення населення союзних республік від політики центру [13].

Майже такої ж думки про вирішальне значення економічної кризи й помилок КПРС для розпаду СРСР і відновлення незалежності України дотримується Г.Б.Поляк. Він зазначає, що “перебудова” – це перехід до демократизації політичного устрою й розвитку ринкових відносин, зменшення керівної ролі КПРС у суспільному житті, послаблення централізованого керівництва економікою, що наближали розвал СРСР. Автор наголошує, що економічна криза супроводжувалася загостренням політичної ситуації в країні. Демонструючи свою нездатність поліпшити економічний стан у державі, центр утрачав авторитет у керівництва союзних республік, яке стало вимагати децентралізації управління, надання регіонам економічних свобод й адміністративних прав для вирішення економічних і соціальних проблем на місцях. Академік Г.Б.Поляк приходить до висновку, що така ситуація створювала підстави націоналістам-сепаратистам як у регіонах, так і в центрі розпалювати міжнаціональні протиріччя, поширювати в суспільстві думку про доцільність розпаду СРСР [2].

Не заперечуючи точку зору А.К.Соколова, В.С.Тяжельникової, Г.Б.Поляка, інший російський дослідник І.Я.Фроянов однією з основних причин розвалу союзної держави, а відтак і відновлення Української Держави вважає прихід до влади М.С.Горбачова й посилену ним глибоку політичну кризу в СРСР. У монографії “Погружение в бездну: (Россия на исходе XX века)” І.Я.Фроянов зауважує, що фатальною подією в історії СРСР стало обрання в березні 1985 року М.С.Горбачова Генеральним секретарем ЦК КПРС. Автор зазначає, що, підірвавши економіку країни під виглядом господарських реформ, надламавши союзні зв’язки республік із центром під прикриттям реформування Радянського Союзу, знесиливши КПРС під гаслом партійного оновлення, ослабивши

державну владу під приводом її демократизації, розв'язавши ідеологічну війну проти російського народу під девізом гласності й плюралізму, відкривши всякого роду спритним людям уседозволеність під завісою принципу “можна усе, що не заборонено законом”, Горбачов підвів країну до межі, після якої почалися обвал і падіння в безодню [14, с.293]. На думку І.Я.Фроянова, у березні 1990 року відбулися політичні зміни, які багато в чому зумовили подальший хід подій. Зокрема, на виборах у місцеві й республіканські ради величезний успіх отримали демократи та націоналісти. Особливо істотним був той факт, що у Верховну Раду України прийшли демократи, що стало нищівною поразкою КПРС. Підтвердженням цього він вважає концепцію “Распутина – Астафьева”: “Нехай Росія йде із СРСР і нехай інші чинять, як хочуть. Правда, якщо піде Україна, Росія на тривалий час перестане бути великою державою” [14, с.334].

Близькими є й погляди Б.В.Лічмана, викладені в праці “История России. Теория изучения. Книга II. XX Век” [7]. Автор стверджує, що з обранням М.С.Горбачова Генеральним секретарем ЦК КПРС почалися значні зміни в керівництві країною, переосмислення реального становища суспільства, переоцінка пройденого історичного шляху. Відбувалися масова реабілітація репресованих діячів партії й держави, представників інтелігенції, переоцінка їх ролі в історії. У цей самий період поглибилися розбіжності в середині КПРС щодо перебудови. Керівне ядро партії менш ніж за два роки виявилось розколоте на два протилежних табори.

З-поміж менш вагомих передумов розпаду СРСР Б.В.Лічман називає кардинальні політичні зміни 1987–1990 рр., зокрема, XIX Всесоюзну партійну конференцію (червень-липень 1988 р.), яка висловилася за передачу влади від партійних органів Радам народних депутатів. Найвищим органом влади в країні проголошувався з'їзд народних депутатів СРСР (у республіках – республіканські з'їзди). Натомість у березні 1989 р. уперше в історії радянського суспільства пройшли вибори у Верховні Ради республік і місцеві Ради на альтернативній основі, що дало змогу опозиційним партіям і рухам у більшості регіонів отримати перемогу над партійними структурами [7]. Услід за цим позачерговий третій з'їзд народних депутатів СРСР скасував 6-ту статтю Конституції, що, за словами І.Фроянова, означало початок краху держави, безвладдя й наближення розпаду СРСР [14, с.295].

Деякі інші погляди на причини відновлення незалежності України висловлює М.В.Загладін. Він вважає, що в концепцію перебудови були закладені внутрішні протиріччя, унаслідок чого старі механізми управління втратили ефективність раніше, ніж склалися нові інститути влади, а нові суспільно-політичні сили й рухи переглянули та відкинули початкові цілі перебудови. Автор робить висновок про те, що кадровий і духовний вакуум, який виник у союзних республіках, став заповнюватися лідерами, які демонстрували свою незалежність від союзного центру, та ідеями націоналізму [3].

До головних чинників, які привели до відновлення незалежності України, В.Г.Хорос відносить “перебудову”. У монографії “Российская история в сравнительном освещении” автор наголошує на тому, що з 1985 р. у СРСР розпочався період стрімких змін, серед яких домінували дезінтегруючі, руйнівні тенденції [15]. Горбачовське керівництво прагнуло лише до “ремонт” системи, не міняючи її суті. Непоправного удару позиціям КПРС, на думку В.Хороса, завдала гласність. Критика окремих недоліків і зловживань швидко переросла в критику політичної системи як такої, що виявила надзвичайно низький рівень її легітимності. Усе це в поєднанні з невдалими й суперечливими діями самої влади помітно прискорило розпад соціалістичних структур. КПРС швидкими темпами втрачала свої позиції, поступаючись місцем опозиційним силам, скасування 6-ї статті Конституції про політичну гегемонію комуністичної партії привело до появи інших партій, здебільшого опозиційних. Почалася епоха політичної демократії. Серпневий путч 1991 р. став останньою спробою врятувати СРСР, одночасно продемонструвавши безповоротність його руйнування й утворення ряду незалежних національних держав [15, с.171–174].

Курс М.Горбачова на гласність, як важлива передумова відновлення незалежності України, простежується в “Истории Советской России” І.С.Ратьковського та М.В.Ходякова. Автори зазначають, що в умовах загострення внутрішньополітичної та зовнішньополітичної ситуації в СРСР загальний рівень розвитку суспільства (ескалація ракетної доктрини, афганська війна, соціальна апатія, ідеологічна криза, бюрократизація, застій у технології й т. д.) вимагав радикальних реформ, які стримувало нереформоване керівництво. Вони звертають увагу на те, що в 1987–1988 рр. засновуються численні політичні об’єднання та народні фронти (в Україні утворився “Рух”), переглядаються усталені стереотипи щодо історичного минулого СРСР, поновлюється реабілітаційний процес, перерваний у брежнєвський період. Великий вплив на зміни в суспільній свідомості справили раніше заборонені твори: “Реквієм” А.Ахматової, “Софія Петрівна” Л.Чуковського, “Доктор Живаго” Б.Пастернака, “Діти Арбата” А.Рибакіна та багато інших. У книзі робиться висновок, що політика гласності набувала різко негативного характеру щодо всього історичного минулого СРСР і призвела до консолідації в середині політбюро консервативно налаштованих сил. Противники М.Горбачова критично сприймали економічні реформи, убачаючи в них капітуляцію перед капіталістичною системою [11].

Окремого розгляду заслуговує монографія М.Калашнікова і С.Бунтовського “Независимая Украина. Крах проекта”, яка характеризується відвертою антиукраїнською спрямованістю. У ній авторами стверджується, ніби наприкінці 1980-х років здавалося, що український націоналізм назавжди залишився в минулому. Проте в результаті стрімкого падіння авторитету КПРС і державних органів влади, починаючи з 1988 р. у західних областях УРСР ідея українського націоналізму й русофобії почала знаходити широку підтримку. Автори зазначають, що в жовтні 1990 року група “оскаженілих” студентів влаштувала акцію голодування в Києві на площі Жовтневої революції, названу згодом “Гранітною революцією”. Вони іменують українську незалежність “бандерівською”, у бій за яку ніби пішли не мільйони українців, а лише хлопці з напівлегальних організацій – Української студентської спілки та Студентського братства. Не відповідає дійсності, що керівниками “братчиків” були вихідці виключно з “бандерівської” Західної України, доказом чого є їх імена та прізвища: Маркіян Лубківський, Славко Руцишин, Олег Кузан, Олег Тягнибок, Сашко Хмелевський. Їм удалося значно змінити ситуацію, злякати партійно-радянську номенклатуру, добитися виступу в прямому ефірі на телебаченні.

Згадані “дослідники” пішли далі, твердячи, ніби українці вважали за краще боротися за утопію: бандерівську маячню – “незалежну Україну”, Україну антиросійську, прозахідну. “Братчики” і “гранітні революціонери” у 1990 р. відсікли українців від багатьох переваг: від великого космічного, високотехнологічного майбутнього, від великої науки й процвітаючої промисловості, від нафти Тюмені й газу Ямалу [5, с.210]. Ці твердження легко спростовуються фактами, адже на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р. за українську незалежність проголосували не тільки мешканці Західної України (“бандерівської”, за твердженням авторів), а 90,3% громадян, причому ідея незалежності була підтримана більшістю мешканців усіх регіонів України, включаючи Крим і Донбас.

Порівнюючи з російською, помітно іншу позицію відстоює сучасна польська історіографія. Вона не тільки значно більше уваги приділяє аналізу передумов відновлення незалежності України, але й по-іншому оцінює їх. Польські історики створили низку ґрунтовних праць, присвячених історії України й відновленню її незалежності. Чи не найбільший внесок у дослідження передумов відновлення української незалежності зробив Тадеуш Анджей Ольшанський, який в “Історії України ХХ ст.” (“Historia Ukrainy ХХ w.”) стверджує, що в другій половині 1980 рр. у СРСР поглибилася загальна криза, яка призвела як до його розпаду, так і до краху соціалістичного табору. Серед проявів цієї кризи автор називає Чорнобильську катастрофу, нову політичну лінію Гор-

бачова, гласність, перебудову та реформи в економіці. Усе це супроводжувалося розгортанням численних рухів різних народів. В Україні цей рух швидко привів до чергового національного відродження. Першою фазою української революції, за словами Т.А.Ольшанського, був розвиток екологічного руху, який переріс у боротьбу за відродження національної історії, культури та релігії українського народу. Він дав змогу суспільству переконатися, що голодомор тридцятих років був штучним і свідомо здійснювався Кремлем.

Серед інших передумов відновлення Української Держави він називає активізацію діяльності Української Гельсінської спілки (УГС), яка швидко переросла в політичну організацію, прийнявши власну програму, головною метою якої була боротьба за відновлення української державності. Т.Ольшанський приходить до висновку, що прагнення України до незалежності спровокувало негативну реакцію з боку Москви, для якої втрата України була насправді набагато більш серйозною проблемою, ніж проголошення незалежності прибалтійськими республіками. Росія без України, указує він, утрачала статус наддержави й значно послаблювала світові позиції [20].

Аналіз праць інших польських дослідників засвідчив, що погляди деяких з них близькі до точки зору згаданого російського дослідника І.Я.Фроянова про визначальну роль політичної кризи в процесі відновлення незалежності України. Зокрема, Анджей Хойновський і Ян Яцек Брусський у праці “Україна – Історія країн світу в ХХ ст.” (“Ukraina – Historia państw świata w XX wieku”) відзначають, що зміни в радянській системі почалися з приходом до влади М.Горбачова, який позиціонував себе як реформатор комуністичної системи й був ініціатором перебудови, яка привела до розширення громадянських свобод, ослаблення монополії партії на владу й апарату безпеки. Особливу увагу А.Хойновський і Я.Брусський приділяють аварії на Чорнобильській АЕС, унаслідок якої авторитет комуністичної системи став різко падати. Населення як у СРСР, так і за кордоном дедалі більше переконувалося у технологічній відсталості радянської системи й найголовніше в неефективності влади. Автори сходяться на думці, що найменш успішними були реформи Горбачова в економічній галузі, де спроби модернізації не вийшли за рамки намірів, а найбільш важким наслідком його внутрішньої політики стало значне послаблення комуністичної партії [16, с.189–200].

З-поміж впливових факторів краху СРСР і проголошення незалежності України Людовік Маліновський виділяє наростання соціальної недовіри до комуністичного режиму й вищого керівництва КПРС, війну в Афганістані та її наслідки, аварію на Чорнобильській АЕС, глибоку соціально-економічну кризу. У праці “Сучасні проблеми Європи 1919–1999 (вибір питань)” (“Współczesne problemy Europy 1919–1999 (wybór zagadnień)”) він, як й інші дослідники, значну увагу приділяє постаті М.С.Горбачова, завдяки якому відбулися значні зміни, а втілювані ним “перебудова” і “гласність” стали чи не найголовнішою причиною розпаду Радянського Союзу й відновлення незалежності України [19, с.114–123].

До визначальних чинників проголошення незалежності України політичну кризу в СРСР зараховує також польський історик Еміліян Вішка. У монографії “Політична система України” (“Systemy Polityczne Ukrainy”) він доводить, що сучасна українська державність пройшла декілька етапів. Наприкінці 1989-х рр. у командно-адміністративній системі Радянського Союзу і, отже, в Україні відбулися помітні зрушення в бік лібералізації. Головною ознакою на цьому етапі українського національного відродження було утворення нових суспільно-політичних організацій, товариств, клубів, серед яких автор називає Українську Гельсінську спілку (УГС), Товариство української мови ім. Т.Шевченка, Спілку незалежної української молоді й найголовніше – створення в 1989 р. Народного руху України, який згодом трансформувався в опозиційну політичну партію. Діяльність цих організацій, за словами Е.Вішки, і привела до краху радянської системи й проголошення незалежності України [17, с.132].

Торкаючись впливу Чорнобильської катастрофи на суспільно-політичні процеси в Україні, Юзеф Дарський у монографії “Україна. Історія суспільства, національні конфлікти” (“Ukraina. Historia współczesność, konflikty narodowe”) наголосив, що вона засвідчила параліч діючої влади й стала каталізатором подальшого зміцнення опозиції як головної передумови відновлення Української Держави. У зв’язку із цим, дослідник торкнувся діяльності української опозиції, яка спочатку спробувала повернутися до лінії шістдесятників, але під впливом подій у Прибалтиці відкинула ідею комунізму в будь-яких проявах і почала домагатися суверенітету України. Це привело до створення Української асоціації незалежної творчої інтелігенції, яка підпільно стала видавати свої літературні журнали, і Української Гельсінської спілки. Ю.Дарський справедливо вважає, що з початком 1989 року невдоволення почало поширюватися по всій території України, і Москва була змушена йти на поступки. При цьому він оцінює наслідки виборів до Верховної та місцевих рад України (березень 1990 р.) як перемогу Демократичного блоку, що надалі й спонукало до проголошення незалежності України [18, с.32–35].

З погляду досліджуваної проблеми, варта уваги стаття Влодзімежа Марциняка “Знову отримана свобода і суверенітет”, у якій однією з передумов української незалежності називається парадоксальність існування самого Радянського Союзу, який не був звичайною територіальною державою, наділеною національними інтересами, політичною системою й бюрократичним механізмом прийняття рішень, а був, передусім, ідеократією, а також екстериторіальною державою-партією. У ній рішення не стільки приймалися, скільки інтерпретувалися ієрархією різних органів влади. Союз Радянських Соціалістичних Республік нагадував геополітичну систему, яка складалася з декількох концентричних кругів, у центрі якої стояла КПРС. До інших передумов відновлення незалежності України В.Марциняк відносить і кризу лояльності апарату репресій, яка мала для радянської влади ключове значення як засобу її збереження. За його словами, феномен “стриманості апарату репресій” показує, що розпад Радянського Союзу вийшов далеко за рамки політичного транзиту, оскільки він торкнувся проблеми суверенності, тобто набагато принциповішого питання, ніж політичний режим [8].

З’ясовуючи найбільш характерні підходи польської та російської історіографій до передумов відновлення незалежності України, потрібно вдатися до компаративного аналізу й порівняння їх з оцінками, які домінують у сучасній українській історичній літературі. За основу було взято праці “Історія України: Нове бачення” за ред. В.А.Смолія [4], монографію В.М.Литвина “Україна на межі тисячоліть. 1991–2000” [6], колективну працю “Новітня історія України” [9], 6-й том “Політичної історії України” [10] та ін. Українські історики в числі головних передумов, що вплинули на процес відновлення незалежності України, називають різні історичні чинники, зокрема, тисячолітній досвід національного державотворення (ця думка зафіксована й в Акті проголошення незалежності України) і боротьби українського народу за волю, незалежність і власну державу. Говориться й про загострення національних відносин, їх недооцінку в реформаторській програмі М.Горбачова, який уважав, що в Україні не існує національного питання. Піднесення українського національно-визвольного руху в роки перебудови супроводжувалося зростанням політичної активності населення, особливо молоді, дисидентським рухом, що проявлялося у створенні та діяльності неформальних груп й об’єднань, зокрема, Українського культурологічного клубу (УКК) у Києві, Товариства Лева у Львові, студентської “Громади” у Київському університеті ім. Т.Шевченка, Української Гельсінської спілки (УГС), Товариства української мови ім. Тараса Шевченка, масовим домаганням віруючих за легалізацію Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Усе це в комплексі й стало причиною розвалу СРСР та утворення незалежної Української Держави.

Таким чином, розгляд низки праць польських і російських істориків, які торкаються передумов відновлення державної незалежності України, дає підстави для таких

висновків: по-перше, у польській і російській історіографіях відсутні спеціальні праці, безпосередньо присвячені цій темі. Вона досліджується як аспект більш широкої проблеми – розпаду СРСР і створення на його території самостійних держав; по-друге, польські історики, на відміну від російських, ґрунтовніше досліджують мотиви й передумови проголошення державної незалежності України, розглядаючи їх у комплексі з іншими чинниками, які призвели до розпаду СРСР. Вони оцінюють цю подію не як випадкове явище, а як історично зумовлений і закономірний підсумок багатовікової боротьби українського народу за власну державу. Їх погляди набагато подібніші до підходів українських дослідників. Натомість у російській історичній науці відновлення незалежності України пов'язується виключно із суб'єктивними причинами розпаду СРСР, трактується як результат глибокої економічної й політичної кризи союзної держави; по-третє, значна частина російських істориків у розпаді СРСР мало не головну провину вбачає в М.С.Горбачові, його внутрішній і зовнішній політиці, у заграванні із сепаратистськими силами союзних республік. На противагу їм польські науковці позитивно оцінюють вплив М.С.Горбачова на суверенізацію республік й утворення незалежних держав. На думку А.Д.Ротфельда, величезна заслуга Горбачова в тому, що він не допустив кровопролиття в процесі руйнування тієї машини насильства, якою був Радянський Союз [12]; по-четверте, у той час, як російські історики піддають критиці опозиційні рухи в Україні 1980-х рр., польські дослідники висловлюються на їх підтримку. Аналіз польської та російської історіографій передумов відновлення незалежності України засвідчує необхідність подальшого дослідження цієї проблеми в українській історичній науці, дедалі тісніше пов'язуючи цю подію із споконвічною боротьбою українського народу за волю, незалежність і власну соборну державу.

1. Василенко В. Українська незалежна державність як історична закономірність [Електронний ресурс] / В. Василенко // День. – 2010. – № 151. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/306919>.
2. Всемирная история [Електронний ресурс] : учебник для вузов / под ред. Г. Б. Поляка, А. Н. Марковой. – М., 1997. – 496 с. – Режим доступу : <http://www.gumer.info>.
3. Загладин Н. В. Всемирная история: XX век [Електронний ресурс] / Загладин Н. В. – М., 2000. – 400 с. : ил. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/zagl_vsemist/index.php.
4. Історія України: нове бачення. – К., 2003. – 464 с.
5. Калашников М. Независимая Украина. Крах проекта / М. Калашников, С. Бунтовский. – М., 2009. – 413 с. : ил.
6. Литвин В. Україна на межі тисячоліть (1991–2000 рр.) / В. Литвин. – К., 2000. – 360 с.
7. Личман Б. История России. Теория изучения [Електронний ресурс] : учебное пособие / Личман Б. ; [под ред. Б. В. Личмана]. – Екатеринбург, 2001. – Кн. II : XX Век. – 304 с. – Режим доступу : <http://lichm.narod.ru/index.html>.
8. Марциняк В. Вновь обретенная свобода и суверенность / [Електронний ресурс] / В. Марциняк // Новая Польша. – 2010. – № 7–8. – Режим доступу : <http://www.novpol.ru/index.php?id=1356>.
9. Слюсаренко А. Новітня історія України (1900–2000) : підручник / А. Слюсаренко, В. Гусев, В. Литвин. – К., 2002. – 719 с.
10. Політична історія України. XX століття : у 6 т. – Т. 6 : Від тоталітаризму до демократії (1945–2002) / [О. М. Майборода, Ю. І. Шаповал, О. В. Гарань та ін.]. – К., 2003. – 696 с.
11. Ратьковский И. С. История Советской России [Електронний ресурс] / Ратьковский И. С., Ходяков М. В. – С. Пб., 2001. – 416 с. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Rat/index.php.
12. Ротфельд А. Д. Россия на перепутье... [Електронний ресурс] / Ротфельд А. Д. // Новая Польша. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://www.novpol.ru/index.php?id=1285>.
13. Соколов А. К. Курс советской истории, 1941–1999 [Електронний ресурс] / Соколов А. К., Тяжелникова В. С. – М., 1999. – 415 с. – Режим доступу : <http://historybook.at.ua/news/2010-12-02-556>.
14. Фроянов И. Я. Погружение в бездну: (Россия на исходе XX века) [Електронний ресурс] / Фроянов И. Я. – С. Пб., 1999. – 800 с. – Режим доступу : <http://lib.ru/POLITOLOG/froyanow.txt>.
15. Хорос В. Г. Российская история в сравнительном освещении [Електронний ресурс] / Хорос В. Г. – М., 1996. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Horos/01.php.
16. Chojnowski A. Ukraina – Historia państw świata w XX wieku / Andrzej Chojnowski, Jan Jacek Bruski. – Warszawa, 1997. – 236 s.
17. Wiszka E. Systemy Polityczne Ukrainy / Emilian Wiszka. – Torun, 2007. – 190 s.

18. Darski J. Ukraina. Historia współczesność konflikty narodowe / Jozef Darski. – Warszawa, 1993. – 134 s.
19. Malinowski L. Współczesne problemy Europy 1919–1999 (wybór zagadnień) / Ludwik Malinowski. – Warszawa, 2000. – 243 s.
20. Olszanski T. A. Historia Ukrainy XX / Tadeusz Andrzej Olszanski. – Warszawa, 1994. – 352 s.

В статті аналізуються деякі підходи польських і російських істориків в дослідженні передумов відновлення державної незалежності України. Путем історіографічного порівняння як їх загальних, так і різних поглядів вивчаються обставини, які впливали на процес провозглашення державного суверенітету, а відповідно і незалежність України.

Ключевые слова: історіографія, історіографія України, польські історики, історики Росії, історіографічне порівняння, суверенітет, незалежність.

This article analyses some approaches of pre-condition restoration of Ukrainian independence that are investigated by Polish and Russian historians. Thru historio-graphical comparisons their common and different views of the circumstances that influenced on the process of state sovereignty declaration and the independence of Ukraine are found out.

Key words: historiography, historiography of Ukraine, Polish historians, Russian historians, historiographic comparison, sovereignty, independence.

УДК 94 (477.8)

ББК 63.3 (4 Укр) 6

Любомира Федунішин

ІСТОРИЧНІ ХРОНІКИ ПРО ПОДІЛ ГАЛИЧИНИ В 1846–1850 рр. У НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА КРЕВЕЦЬКОГО

У статті проаналізовано наукову діяльність Івана Кревецького в контексті історіографічної праці “Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850”. Акцентуються державницькі позиції дослідника, у яких відображено одвічні прагнення українського народу до створення власної незалежної держави.

Ключові слова: “Вивід прав”, поділ Галичини, І.Кревецький, державотворчі процеси.

Державотворчі процеси, які сьогодні тривають в Україні, вимагають відтворення історичної пам’яті, бо саме вона для українського народу має сутнісне значення. Оскільки багатовікова традиція боротьби за власну незалежність і, водночас, тривале поневолення українського народу різними окупаційними режимами призвели до забуття як певних історичних подій, так й окремих визначних постатей, які віддали своє життя за соборність держави.

Власне, у цьому маніфестується актуальність заявленого дослідження, адже звернення до історіографічних праць І.Кревецького є методологічною основою історичного розвитку України, бо якраз цей дослідник проводив науковий аналіз історичного процесу як одвічного прагнення українського народу до самостійності, що й призвело до замовчування імені вченого.

Тільки з відновленням незалежності на початку 1990-х років ім’я І.Кревецького стало відомим широкому загалу науковців, зокрема, до цього спричинилися такі науковці, публіцисти та історики, як В.Качкан, який працює в галузі висвітлення біографічних етапів життя [1]. Дослідники Н.Черниш [12], У.Яворська [13] звертають увагу на постать І.Кревецького як директора бібліотеки Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) у Львові, де він проводив діяльність книгознавця, бібліографа. Натомість, що й становить безпосередній предмет нашого дослідження, державницьке вчення дослідника як ідейного представника львівської історичної школи М.Грушевського розкрив у своїй брошурі “Іван Кревецький – історик-державник” Ф.Стеблій [8]. Не менш важливим у популяризації постаті І.Кревецького є відкриття дослідника як визначної історичної постаті ХХ ст. І.Кіхтан, яка вперше представила науковій громадськості вченого після 50 років забуття [2].